

Daniel Korzan
Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica
w Płocku

Edukacja kulturalna w Płocku

Rodzące się społeczeństwo informacyjne, stale pogłębiające się procesy globalizacji stawiają przed edukacją nowe wyzwania. Zrozumienie odmienności kulturowych, ale także znajomość własnej kultury w ulegającym dynamicznym przemianom i stale *zmniejszającym* się świecie nabiera zupełnie nowego wymiaru, nowych możliwości, ale także stawia nowe wyzwania i potrzeby.

Budowanie zunifikowanej kultury globalnej, z jednoczesnym zachowaniem tożsamości kulturowej, wymaga od edukacji kulturalnej specyficznych form jej funkcjonowania i krzewienia postaw tolerancji i dialogu.

Kultura ma do spełnienia w społeczeństwie specyficzne funkcje. W okresach gwałtownych przemian politycznych i gospodarczych stabilizuje społeczeństwo, podlegając nieustannym zmianom. Uczestnictwo w kulturze wzbogaca świat wewnętrzny człowieka i jego osobowość.¹

Płock – historia, społeczeństwo, życie kulturalne

Płock to dawne miasto wojewódzkie, dziś powiatowe, leżące nad Wisłą, na jej 633 kilometrze biegu, około 120 km na zachód od Warszawy. Liczy nieco ponad 131 tysięcy mieszkańców i zajmuje powierzchnię ponad 8800 hektarów, czyli 88 km².

Badania archeologiczne wskazują, że pierwsze osadnictwa na obszarze Mazowsza Płockiego datowane jest na około 10 tys. lat p.n.e., jednak zdaniem grupy badaczy dopiero w epoce brązu, która w Polsce przypada na lata 1800-700 p.n.e., tereny te zostały zasiedlone przez Prasłowian, reprezentujących tzw. kulturę łużycką. Pierwsze wzmianki o istnieniu osadnictwa na ziemiach polskich znajdujemy w dziełach rzymskich pisarzy co wiązało się z wymianą handlową i słynnym szlakiem bursztynowym.

Według historyków okolice dzisiejszego Płocka były centralną częścią Mazowsza, jeszcze przed jego przyłączeniem do państwa Mieszka I. Wykopaliska dowodzą, że w IX-X wieku na Wzgórzu Tumskim znajdował się ośrodek kultu pogańskiego.

Znalezione tu z owego okresu kości konia nasuwają również przypuszczenie, że w regionie tym znajdowała się książęca stadnina, a co za tym idzie silny ośrodek władzy plemiennej. Historycy dowodzą, że Płock był centralnym ośrodkiem plemienia Mazowszan, a Wzgórze Tumskie, było nie tylko „świętą górą”, ale również miejscem zgromadzeń i zjazdów starszyny plemiennej. Także odkryta, gliniana ceramika, charakteryzująca się doskonałą techniką wytwarzania wskazuje, że w pobliżu musiała znajdować się osada, w której ludność specjalizująca się w rzemiośle produkowała na rzecz ośrodka kultu pogańskiego i potrzeb miejscowego księcia. Wysunięto nawet hipotezę, że taka osada służebna wraz z warownym gródkiem książęcym mogła znajdować się na suchej kępie w Radziwiu już w IX wieku, na co wskazywałaby budowa w drugiej połowie XII wieku kościoła św. Benedykta.

¹ J. Żebrowski: *Spoleczeństwo. Kultura. Wychowanie. Studia i szkice z pedagogiki*. Wyd. Naukowe NOVUM, Płock – Iława 2003, s. 157 i następne.

Pierwsza wzmianka o istnieniu silnej władzy książęcej na Mazowszu datowana jest na 944 rok, kiedy to książę lendziański Włodzimierz związał się sojuszem z księciem ruskim Igozem. Lendziańskie Mazowsze w latach 945-960 zostało przyłączone do państwa piastowskiego najprawdopodobniej przez Siemomysła, ojca Mieszka I.

Od tego okresu dla Mazowsza i Płocka nastąpiła nowa epoka. Dla wzmocnienia swej władzy Mieszko I wybudował na Wzgórzu Tumskim warowny gród otoczony wałem drewniano-ziemnym. Zlokalizowany pomiędzy dzisiejszymi wieżami, zegarową i szlachecką stanowił ważny bastion obronny i siedzibę władzy książęcej. W tym też okresie zostaje zniszczony ośrodek kultu pogańskiego na tumskim uroczysku co wiąże się z wprowadzeniem, w Polsce chrześcijaństwa, w 966 roku.

Dotychczasowe odkrycia archeologiczne ujawniają pierwsze budowle kamienne na terenie grodu książęcego. Było to palatium w kształcie prostokąta z aulą i kaplicą w formie rotundy, datowane na początek XI wieku i wskazywałoby na siedzibę monarszą Bolesława Chrobrego.

Wokół tego ośrodka powstało podgrodzie skupiając ludność służebną oraz rzemieślniczą wytwarzającą na rzecz dworu książęcego, duchowieństwa a także lokalny rynek. Podgrodzie to stanowiło zalążek przyszłego miasta, tak więc historia Płocka jest ściśle związana z powstaniem państwa polskiego.

Okolo 1000 r. sprowadzono do Płocka benedyktynów, a w roku 1075 została erygowana diecezja płocka. W 1031 roku wojska pod wodzą Jarosława Mądrego i Mściława Włodzimirzowicza zniszczyły miasto, które odbudował w latach 1037 - 1047 Masław, były cześnik Mieszka II. W tym okresie Płock podniesiono do rangi stolicy Mazowsza.

Naprzeciwko dzisiejszego wejścia do katedry wzniesiona została druga kaplica pałacowa w formie rotundy z absydą i lożą emporową.

Od 1075 do 1138 roku za panowania Władysława Hermana i jego syna Bolesława Krzywoustego Płock pełnił rolę ich rezydencji i stolicy państwa. Miasto zaliczono wówczas do jednego z największych grodów w Polsce oraz najważniejszych ośrodków handlu na Mazowszu.

Z tego okresu zachował się do dziś fragment palatium Władysława Hermana, widoczny w północnej fasadzie Wieży Zegarowej.

Na Wzgórzu Tumskim rozbudowano także opactwo benedyktyńskie, które w historii i kulturze miasta odegrało ważną rolę. Pierwsza połowa XII w. to także czasy działalności jednego z najwybitniejszych ludzi w dziejach Kościoła w Płocku, a mianowicie biskupa Aleksandra z Malonne, fundatora katedry i słynnych drzwi płockich, wykonanych w Magdeburgu.

W latach czterdziestych tegoż stulecia, pod koniec panowania Mieszka II, Mazowsze wraz ze stołecznym Płockiem zostało oderwane na kilka lat od Polski przez wojewodę Masława w czasie tzw. buntu ludowego. Płock do macierzy powrócił dopiero w 1047 r. po pokonaniu Masława przez Kazimierza Odnowiciela. Pod koniec XII w. miasto stało się siedzibą książąt mazowieckich.

Na południowo-wschodnim krańcu dawnej osady książęcej wzniesiona została kolegiata pod wezwaniem św. Michała, przy której działała, prowadzona na przemian przez benedyktynów i kanoników regularnych, szkoła typu trivium.

Miejsce to zachowało szkolno-naukowy charakter do dziś - obecnie mieści się tu najstarsza w kraju średnia szkoła - Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Małachowskiego. W XIII w., w okresie rozbioru dzielnicowego, Mazowsze stanowiło jedno z księstw piastowskich.

W pierwszej połowie XIII w. do miasta sprowadzeni zostali przez księcia Konrada dominikanie, bardzo prężny, nowo powstały zakon medyancki, który w tym okresie odegrał ważną rolę w reformowaniu Kościoła. Zakonnicy wzniesli w Płocku dwa kościoły; jeden

naprzeciw kolegiaty św. Michała, noszący wezwanie św. Trójcy (obecnie nie istniejący), drugi na ówczesnym przedmieściu pod wezwaniem św. Dominika, tzw. „Na Górkach”.

W 1237 roku Płock otrzymał lokację na prawie polskim. Dokument lokacyjny, wystawiony przez biskupa Piotra I określał terytorium nowo powstałej osady targowej, jurysdykcję wójta i inne przywileje. Był to ważny etap w procesie kształtowania się organizmu miejskiego.

W latach 1351 - 1370 na mocy układów cesarza Karola IV Luksemburczyka i króla Kazimierza Wielkiego ziemia mazowiecka (dotychczasowe lenno czeskie) stała się lennem Polski.

Król Kazimierz Wielki znacznie powiększył obszar miasta, nadał nowe przywileje, wybudował na Wzgórzu Tumskim ceglany zamek obronny, obwarował Płock murami miejskimi z bramami i basztami.

W początkach XVI stulecia, za czasów biskupów Andrzeja Krzyckiego i Andrzeja Noskowskiego, dokonano przebudowy katedry płockiej, rozbierając do fundamentów starą, zniszczoną romańską budowlę i wznosząc nową, renesansową świątynię. Budowniczymi jej byli wybitni włoscy architekci: Bernardyn de Gianotis, Jan Cini ze Sieny, Filip z Fiesole oraz Jan Baptysta, Wenecjanin.

Poważny upadek gospodarczy przeżyło miasto w XVII wieku, do czego przyczyniły się zniszczenia wojen szwedzkich, szczególnie w końcowym okresie, kiedy to wojska pod dowództwem króla Karola X Gustawa ograbiły doszczętnie Płock, wywożąc bardzo bogatą bibliotekę, demolując zamek, szpital. Miastu dała się też we znaki wojna północna. Okres wojen szwedzkich spowodował, iż mazowiecka stolica przez długie lata nie mogła się podnieść z upadku.

Pierwsze symptomy rozbudowy można było zauważyć dopiero przy końcu XVIII wieku, gdy miasto na skutek drugiego rozbioru Polski stało się siedzibą kamery pruskiej i regencji płockiej.

Niemcy, realizując plan architekta Schmitda z 1803 roku, po rozebraniu starych, średniowiecznych murów obronnych wytyczyli nowe dzielnice skupiające się wokół dzisiejszych ulic: Tumskiej i Kolegialnej.

Powstało nowe centrum administracyjne, którym stał się plac Floriański (obecnie Obrońców Warszawy), przy którym wzniesiono ważniejsze budynki użyteczności publicznej, m. in. Gmach Kamery Pruskiej, w którym od roku 1975 mieścił się Urząd Wojewódzki, dziś jego delegatura.

Koniec XIX wieku przyniósł kolejne zmiany w życiu gospodarczym i administracyjnym miasta. Stary Rynek oraz Rynek Kanoniczny (dziś plac Narutowicza) zamieniono na skwery, zaś funkcje handlowe przejął Nowy Rynek, wytyczony przy ul. Królewieckiej naprzeciw ul. Tumskiej.

Osią główną miasta stał się ciąg ul. Tumskiej, a w miejsce drewnianej i niskiej zabudowy, pojawiły się murowane kamienice. Pobudowano nowoczesne wodociągi, których widocznym świadectwem jest stojąca do dziś wieża ciśnienia przy ul. Warszawskiej.

Powstały też niewielkie fabryki produkujące mydło, krochmal, narzędzia rolnicze, zapalki, wyroby cementowe.

W roku 1877 liczba ludności sięgała 24 tysiące. Działalność rozpoczęły liczne stowarzyszenia i organizacje społeczne, wśród nich Ochotnicza Straż Pożarna, Towarzystwo Wioślarskie, Spółdzielnia Handlowa „Zgoda”. W okresie powstań narodowych wielu mieszkańców brało w nich czynny udział.

Płock był ważnym ośrodkiem walki z caratem w czasie powstania styczniowego; tu 15 maja 1863 został stracony generał Zygmunt Padewski.

Z początkiem XX wieku Płock otrzymał elektryczność. Właścicielem pierwszej płockiej elektrowni był przemysłowiec Stanisław Górnicki, właściciel wspaniałej kamienicy

secesyjnej przy ul. Tumskiej 8, na parterze, której mieściła się najlepsza w mieście, w okresie międzywojennym, kawiarnia. Odbywały się w niej imprezy kabaretowe organizowane przez Klub Artystyczny Płocczan.

Górnicki był również fundatorem kościoła św. Elżbiety na cmentarzu katolickim (dziś al. Kobylińskiego).

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku nastąpił krótki okres ożywienia gospodarczego, a następnie stagnacja. Z większych inwestycji tego okresu wymienić należy budowę linii kolejowej z Kutna do Płocka i dalej do Sierpca, co spowodowało włączenie Płocka do sieci Kolei Państwowych.

W 1938 roku zakończono budowę stałej przeprawy przez Wisłę, mostu stalowego, któremu nadano imię Legionów Józefa Piłsudskiego.

Po zakończeniu działań wojennych w 1945 roku uruchomiono urzędy, sieć szkół, odbudowano zakłady przemysłowe.

W latach pięćdziesiątych zbudowano kompleks nowych obiektów Fabryki Maszyn Żniwnych, która w 1954 roku podjęła produkcję samobieżnych kombajnów do zbioru zbóż.

Ważnym momentem w rozwoju Płocka była lokalizacja w latach sześćdziesiątych Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych.

Miastu przybył nie tylko największy na Mazowszu zakład produkcyjny, ale również znacznie wzrosła liczba mieszkańców, z których ponad osiem tysięcy znalazło zatrudnienie w nowo powstałym kombinacie, a wielu innych w firmach z nim współpracujących i wykonujących usługi na jego potrzeby.

W ślad za wzrostem liczby mieszkańców do 130 tysięcy znacznie wzrosły zasoby mieszkaniowe; wybudowano nowe osiedla takie, jak: Tysiąclecia, Łukasiewicza, Dworcowa, Międzytorze, Podolszyce Północ i Południe.²

Współczesny Płock to miasto, w którym nowoczesny przemysł sąsiaduje z wieloma zabytkami pamiętającymi okres powstania państwa polskiego. Wielu jego obecnych mieszkańców to jednak ludność napływowa, pochodząca z wielu zakątków Polski. Rozwijający się kombinat petrochemiczny, dziś Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A. oraz spółki-córki i wiele firm, przyciągały i nadal przyciągają specjalistów spoza miasta.

Życie kulturalne miasta koncentruje się w centrum miasta, w szczególności wokół Teatru Dramatycznego. Teatr oprócz swojej podstawowej działalności pełni także rolę sali widowiskowej, której z prawdziwego zdarzenia w Płocku brakuje. W budynku mieści się także Płocka Galeria Sztuki i jedna z Filii Biblioteki Publicznej.

W okresie letnim życie kulturalne w dużej mierze przenosi się na Rynek Starego Miasta, gdzie centralne miejsce, co roku, zajmuje scena, przygotowywana przez Agencję Rewitalizacji Starówki. W malowniczej scenerii starówki odbywa się wiele cyklicznych imprez, festiwali, czy koncertów.

Jakości życia kulturalnego w mieście nie poprawia także fakt, iż zamknięto w drugiej połowie 2003 roku, jedno z dwóch funkcjonujących, kino. Pozostało, z czterech funkcjonujących dawniej, w Płocku tylko jedno – Centrum Kinowe „Mazowsze”, z dwoma salami projekcyjnymi, małą z kilkudziesięcioma miejscami i dużą.

² *Multimedialna historia Płocka*. Wyd. E-MOTION, Płock 2003.

Instytucje edukacji kulturalnej w Płocku³

W czerwcu 2003 roku przeprowadzono na terenie miasta Płocka badania poświęcone stanowi edukacji kulturalnej. Analizie poddano 22 instytucje, które razem zadeklarowały 171 ofert edukacji kulturalnej. Instytucje owe pogrupowano w następujące charakterystyczne kategorie:

<i>kategoria instytucji</i>	<i>liczba instytucji</i>	<i>łączna liczba ofert</i>
biblioteki	3	25
muzea	3	10
teatr	1	9
zespół pieśni i tańca	1	8
orkiestra	1	3
szkoła muzyczna	1	6
galeria	1	5
domy kultury	6	77
stowarzyszenia	5	28
<i>razem</i>	22	177

W pierwszej kategorii sklasyfikowano trzy biblioteki. Pierwsza z nich to Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, mieszcząca się w Płocku, przy ul. Kościuszki 6. W jej zbiorach znajduje się literatura piękna, specjalistyczne, czasopisma, płyty analogowe i kompaktowe, kasety oraz tzw. *książka mówiona*. Książnica, oprócz swej codziennej działalności, organizuje różnego rodzaju formy edukacji kulturalnej, takich jak tradycyjnie organizowane spotkania zatytułowane: *Płocka premiera miesiąca*, podczas których goszczono między innymi: ks. Jana Twardowskiego, Wandę Chotomską, Włodzimierza Odojewskiego, Marka Nowakowskiego, Ernesta Brylla i pisarzy płockich. Instytucja ta posiada trzynaście filii, rozmieszczonych na terenie całego miasta oraz Dział Zbiorów Specjalnych i wyodrębnioną Bibliotekę dla Dzieci im. Wandy Chotomskiej.

Kolejną biblioteką jest Biblioteka Pedagogiczna, funkcjonująca przy Zespole Placówek Doskonalenia Nauczycieli w Płocku, mieszcząca się przy ul. Łukasiewicza 11. Zajmuje się ona gromadzeniem i udostępnianiem księgozbioru oraz czasopism o tematyce pedagogicznej.

Ostatnią z bibliotek jest Biblioteka im. Zielińskich, funkcjonująca od 1821 roku. Mieści się w *Domu pod Opatrznością*, przy Placu Narutowicza 2 i działa przy Towarzystwie Naukowym Płockim. Realizuje ona statut biblioteki naukowej. Gromadzi, opracowuje, udostępnia i przechowuje swoje zbiory płocczanom. W swoich zbiorach biblioteka posiada także starodruki i rękopisy, między innymi pierwsze wydanie dzieła Mikołaja Kopernika *O obrotach sfer niebieskich*, 80 rycin Goi z cyklu zatytułowanego *Kaprysy*.

Do kategorii muzea zaliczono trzy muzea działające na terenie Płocka. Pierwszym z nich jest Muzeum Diecezjalne w Płocku, mieszczące się na Wzgórzu Tumskim, nieopodal bazyliki katedralnej, przy ul. Tumskiej 3a. Jest instytucją kościelną, która gromadzi, konserwuje i udostępnia dobra kultury zwiedzającym. Prowadzi lekcje, organizuje wystawy czasowe, współdziała z innymi muzeami oraz osobami zajmującymi się sztuką lub ochroną dziedzictwa kulturowego. Muzeum Diecezjalne w Płocku należy do najstarszych tego typu

³ Wszystkie dane w niniejszym opracowaniu prezentują rzeczywistą liczbę wyborów.

placówek w Polsce, działa od 1903 roku. Do najciekawszych eksponatów Muzeum należą: zbiór mazowieckiej rzeźby średniowiecznej, rękopisy i dokumenty od XII do XVI wieku (między innymi: *Biblia Płocka*, *Graduały*), kolekcja pasów kontuszowych i szat liturgicznych, a także zbiory malarstwa, rzeźby i rzemiosła artystycznego XVII i XVIII wieku.

Muzeum Mazowieckie w Płocku z jego dwoma zasadniczymi filiami, główną – mieszczącą się w Zamku Książąt Mazowieckich, przy ul. Tumskiej 2 i Spichlerzem, to dwie kolejne instytucje zaliczone do kategorii muzea.

Zadaniem Muzeum Mazowieckiego jest gromadzenie, przechowywanie, konserwowanie i udostępnianie zbiorów secesji, sztuki Art. Deco i zabytków regionu Mazowsza. W zamku, oprócz największych i najciekawszych w Polsce zbiorów secesji, obejmujących wnętrza mieszkalne, rzeźbę, malarstwo i sztukę użytkową, prezentowane są wystawy stałe zatytułowane: *Płock w zaraniu dziejów*, prezentująca zbiory datowane z przed XIII wieku, *Płock i płocczanie w walce o wolność* oraz *W Muzeum Mazowsza Płockiego* obejmująca eksponaty z przełomu XIX i XX wieku.

W Spichlerzu, położonym malowniczo na wysokim urwisku skarpy wiślanej, prezentowane są wystawy o charakterze etnograficznym. Są to zarówno eksponaty obejmujące swoją tematyką region Mazowsza, jak również wystawy tematyczne, poświęcone innym regionom lub charakterystycznym świętom, czy obrzędom ludowym.

Do kategorii teatr w Płocku zaliczyć można jedynie jedną instytucję zajmującą się edukacją kulturalną, a mianowicie Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego. Choć historia płockiego teatru sięga 1811 roku, w obecnej postaci, od 25 lat, mieści się w centrum miasta przy ul. Nowy Rynek 11. Wystawia on w sezonie od 6 do 8 premier, na deskach teatru płocczanie mogli oglądać między innymi sztuki takie jak: *Krakowiacy i górale* W. Bogusławskiego, *Mistrz i Małgorzata* i *Psie serce* M. Bułhakowa, *Oni* S.I. Witkiewicza, *Dwa teatry* J. Szaniawskiego, *Przed sklepem jubilera* K. Wojtyły, *Róbmy swoje* – piosenki W. Młynarskiego, *Dulska* G. Zaoplskiej i A. Hanuszkiewicza.

Do kategorii zespół pieśni i tańca zaliczono jeden z kilku działających na terenie Płocka zespołów. Przyczyną takiego zaszerogowania był fakt, iż tylko Harcerski Zespół Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka” prowadzi niezależną działalność w zakresie edukacji kulturalnej. Pozostałe zespoły stanowią wycinek oferty większych instytucji.

Zespół „Dzieci Płocka” założony przez druha Wacława Milke liczy sobie już ponad 50 lat. Jest to najstarszy i najślawniejszy zespół płockiego ruchu amatorskiego. Wychował kilka pokoleń śpiewających i tańczących harcerzy. Zdobył wiele nagród, koncertował na całym świecie, między innymi w Anglii, Holandii, Szwajcarii, Austrii, Niemczech, Włoszech, Japonii. Za wieloletnią pracę pedagogiczną i artystyczną druha harcmistrza Wacława Milke odznaczony został przez Prezydenta Rzeczypospolitej Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski.

Kolejną kategorię, samą w sobie, stanowi Płocka Orkiestra Symfoniczna im. Witolda Lutosławskiego. Należy ona do czołowych orkiestr symfonicznych w Polsce. Prezentuje dzieła polskiej i światowej literatury muzycznej. Obok największych utworów symfonicznych jej repertuar obejmuje także muzykę rozrywkową. Orkiestra towarzyszy podczas spektakli muzycznych, wykonuje muzykę operową, oratoryjną i musicalową. Płocka Orkiestra Symfoniczna dzięki swej różnorodnej i profesjonalnej działalności zdobyła ogromną sympatię publiczności oraz uznanie dziennikarzy i krytyków.

Spośród wielu galerii działających w Płocku analizie poddano jedną z nich – Płocką Galerię Sztuki, mieszczącą się przy ul. Nowy Rynek 11 (w budynku Teatru) – gdyż jest ona jedyną o pozakomercyjnym charakterze, prowadzącą działalność edukacyjną.

W kategorii domów kultury sklasyfikowano sześć odpowiadających profilem swojego działania instytucji. Pierwszą z nich jest Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, mieszczący się przy

ul. Tumskiej 9 (wejście od Sienkiewicza). POKiS powstał w wyniku fuzji trzech instytucji: Domu Kultury, Ośrodka Animacji Kultury i Domu Darmstadt. Ten ostatni postanowiono jednak w niniejszych badaniach potraktować jako odrębną instytucję, w związku z międzynarodowym charakterem jego funkcjonowania, jako Działu Promocji i Współpracy z Zagranicą, którego celem jest prowadzenie działalności kulturalnej i naukowej w zakresie współpracy między miastami partnerskimi, szczególnie miastem partnerskim Darmstadt w Niemczech.

Zadaniem POKiSu jest rozwijanie i zaspakajanie potrzeb kulturalnych, prowadzenie edukacji kulturalnej, troska o rozwój kultury i jej upowszechnianie, promocja kultury lokalnej w kraju i za granicą oraz pozyskiwanie i przygotowywanie społeczeństwa do aktywnego uczestnictwa w kulturze i współtworzeniu jej wartości.

Kolejną placówką pozaszkolną mieszczącą się w systemie oświaty jest Młodzieżowy Dom Kultury, zlokalizowany w sąsiedztwie POKiSu na ul. Tumskiej 9. Posiada on dziecięce i młodzieżowe grupy twórcze, działające w siedzibie, jak i dwóch filiach: Ogrodzie Jordanowskim u zbiegu ulic Sienkiewicza, Wyszogrodzkiej i Kilińskiego oraz w „eMDeK-usiu” zlokalizowanym w Szkole Podstawowej Nr 23 na płockich Podolyszyczach Północnych. Głównym celem stawianym przed MDK jest ujawnienie talentów i zainteresowań, wpływ na rozwój osobowości, przygotowanie aktywnych uczestników i twórców życia kulturalnego. Historia Młodzieżowego Domu Kultury liczy już ponad 50 lat. Od 2000 roku placówka działa w Europejskim Stowarzyszeniu Instytucji Czasu Wolnego Dzieci i Młodzieży EAICY z siedzibą w Pradze.

Spółdzielczy Dom Kultury prowadzi swoją działalność w siedzibie głównej przy ul. Krzywoustego 3, jak również w trzech klubach Płockiej Spółdzielni Mieszkaniowej, przy ul. Kochanowskiego, Łukasiewicza i Dworcowej. SDK prowadzi amatorskie działania artystyczne i sportowo-rekreacyjne. Funkcjonują w jego ramach sekcje i zespoły: muzyczne, plastyczne, teatralne, szachowe, modelarskie, krótkofalowe, taneczne, karate, kick-boxingu i akwarystów.

Dom Technika Polskiego Koncernu Naftowego Orlen S.A., położony w widokowym punkcie na skarpie wiślanej, przy ul. Kazimierza Wielkiego 41, prowadzi typową dla tego rodzaju placówek działalność, adresowaną zarówno do pracowników Koncernu i ich rodzin, jak również mieszkańców pobliskich osiedli. Działalność stała prowadzona jest w kilkunastu zespołach i klubach. W Domu Technika organizowane są akcje zimowiskowe dla dzieci. Udostępnia on swoją bogatą bibliotekę. Prowadzone są także kursy, szkolenia, odczyty i konferencje, głównie na użytek pracowników PKN Orlen S.A., a także imprezy artystyczne z udziałem zespołów własnych i artystów profesjonalnych oraz bale, dyskoteki, wieczorki taneczne.

Klub Osiedlowy Młodzieżowej Spółdzielni Mieszkaniowej „Chemicz”, mieszczący się przy ul. 3 Maja 12, prowadzi swoją działalność statutową na potrzeby mieszkańców osiedla. Jego podstawowym celem jest zorganizowanie zajęć dla dzieci i młodzieży w ich czasie wolnym oraz przygotowanie uczestników oferty do percepcji i aktywnego uczestnictwa w kulturze.

Do ostatniej z wymienionych na początku kategorii zaliczono następujące instytucje:

- Klub Międzynarodowej Prasy i Książki,
- Towarzystwo Opieki nad Zabytkami,
- Płockie Towarzystwo Muzyczne,
- Płockie Towarzystwo Fotograficzne,
- Towarzystwo Przyjaciół Płocka,
- Płockie Towarzystwo Taneczne,
- Płockie Towarzystwo Przyjaciół Teatru,
- Robotnicze Stowarzyszenie Twórców Kultury w Płocku,

- Stowarzyszenia Autorów Polskich Oddział Płocki,
- Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne,
- Klub Miłośników Kultury Indyjskiej,
- Płockie Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza,
- Towarzystwo Naukowe Płockie.

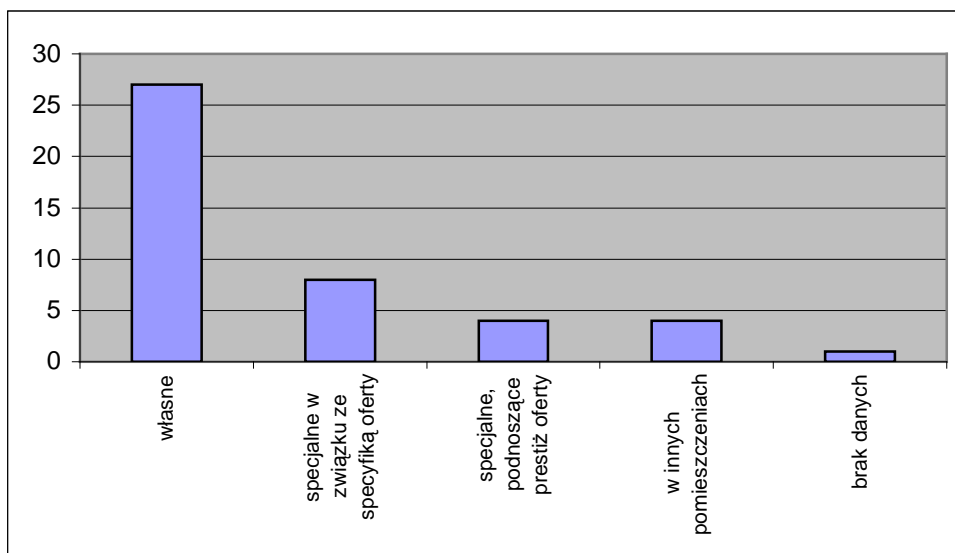
Na szczególną uwagę zasługuje ostatnie z towarzystw – Towarzystwo Naukowe Płockie. Zawiązało się ono 3 czerwca 1820 roku pod przewodnictwem biskupa płockiego Adama Michała Prażmowskiego. Do głównych jego zadań należało i należy gromadzenie wiadomości dotyczących Płocka i ziemi płockiej, a także założenie biblioteki (im. Zielińskich), księgarni i muzeum. Po krótkim funkcjonowaniu, na skutek między innymi wydarzeń powstania listopadowego, Towarzystwo przestaje działać, by odrodzić się w 1906 roku za sprawą Aleksandra Macieszy, księdza Tomasza Kowalewskiego, Aleksandra Zaleskiego i Adama Grabowskiego. W 1908 roku zakupiono nową siedzibę, dawną kanonię z końca XV wieku, mieszczącą się przy Rynku Kanonicznym 8. W budynku tym przechowywano zbiory biblioteczne, przekazane przez Józefa Zielińskiego ze Skępego. Od 1912 do 1930 roku mieściło się tam muzeum, gromadzące pamiątki przede wszystkim związane z regionem płockim.

W oficynie, dziś pod adresem pl. Narutowicza 8, mieści się Dział Zbiorów Specjalnych Biblioteki im. Zielińskich, założonej przez Towarzystwo. Dział przechowuje najcenniejsze zbiory, rękopisy, starodruki, stare dokumenty, grafiki i mapy.

Uwarunkowania organizacyjne edukacji kulturalnej w Płocku

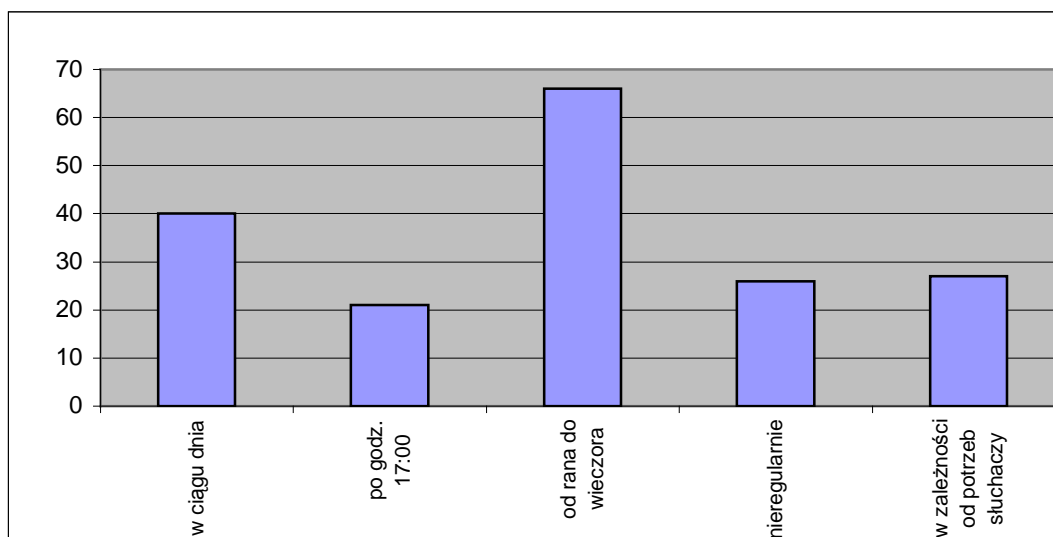
Szczególnie ważnym aspektem w realizacji przedsięwzięć związanych z edukacją kulturową jest baza i zaplecze lokalowe. Zdecydowana większość oferowanych w Płocku działań odbywa się we własnych pomieszczeniach instytucji – organizatorów ofert. Pojawiające się wyjątki dotyczą głównie specyfiki proponowanych aktywności lub podnoszą rangę oferty. Do tych ostatnich w szczególności należą kościoły, zwłaszcza katedra, a także teatr jako najbardziej reprezentacyjna i jedyna tego rodzaju sala w mieście.

Wykres 1. Miejsce realizacji ofert edukacji kulturalnej

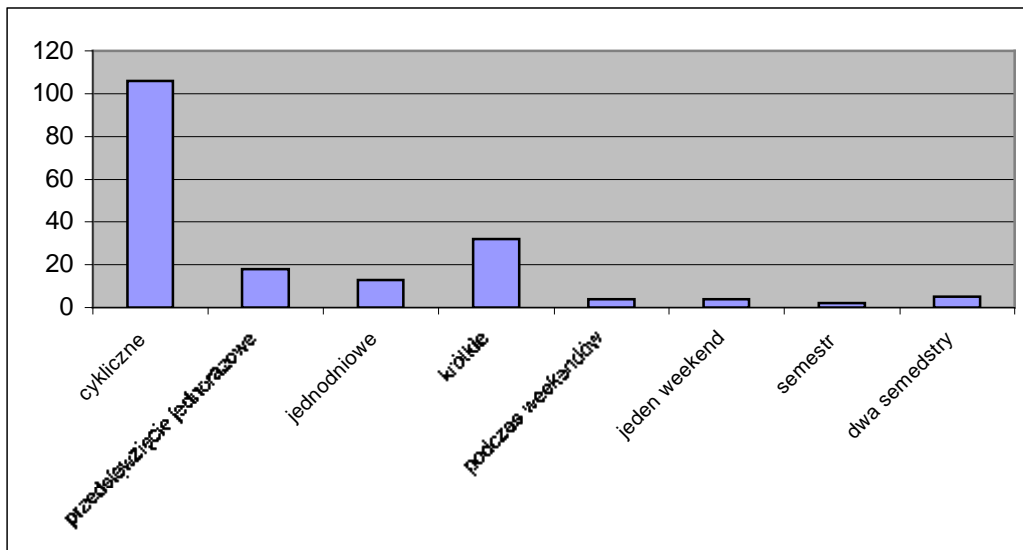
Oferta kierowana jest do odbiorców w ciągu całego dnia, niewielki odsetek stanowią oferty proponowane o nieregularnych porach i uzależnione od indywidualnych potrzeb słuchaczy. Potwierdzenie tezy o potrzebie regularnej percepcji znaleźć można także w popularności ofert odbywających się w sposób cykliczny, regularnie, w przeciwieństwie do rzadko realizowanych ofert sporadycznych. Niska jest także liczba ofert, które zadeklarowano jako odbywające się nieregularnie.

Wykres 2. Pory organizowania przedsięwzięć edukacji kulturalnej w Płocku

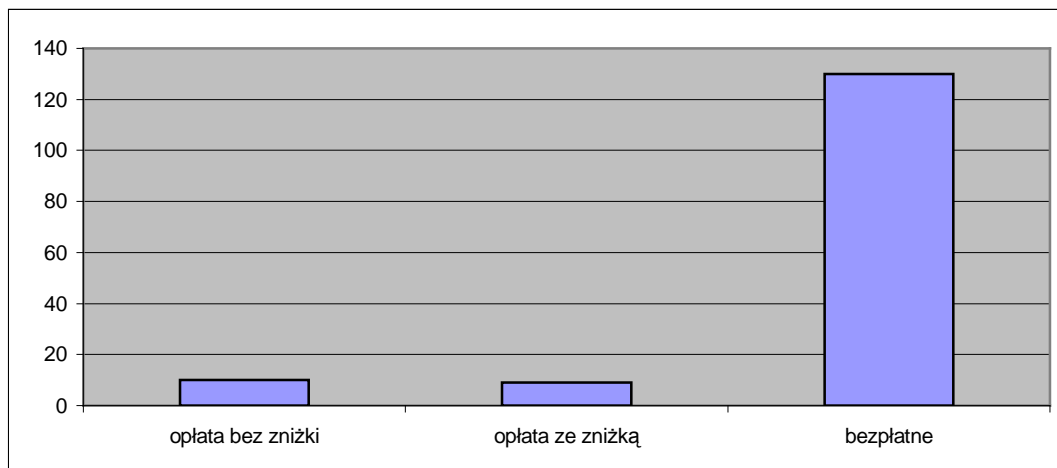
Największą popularnością cieszą się przedsięwzięcia o charakterze cyklicznym. Wyraźną obecność zaznaczają także oferty określone mianem krótkich. Zaznaczają się również działania jednorazowe i trwające jeden dzień. Do najrzadszych należą weekendowe, trwające semestr lub dwa semestry.

Wykres 3. Cykliczność ofert edukacji kulturalnej w Płocku

Nie bez znaczenia dla popularności ofert jest konieczność wniesienia opłaty za korzystanie z nich. Trudna sytuacja finansowa nie zawsze pozwala chętnym do skorzystania z konkretnych ofert na wniesienie stosownych opłat za korzystanie z nich. Jednak zdecydowana większość płockich ofert edukacji kulturalnej pozbawiona jest jakichkolwiek opłat.

Wykres 4. Struktura odpłatności za oferty edukacji kulturalnej

Adresaci edukacji kulturalnej w Płocku

Głównymi adresatami oferty edukacji kulturalnej w Płocku są dzieci i młodzież. Do tej grupy kierowana jest największa część organizowanych przedsięwzięć w największej liczbie instytucji.

Wart podkreślenia jest fakt, iż określone w kwestionariuszu ankiety, specyficzne grupy społeczne, takie jak osoby doksztalcające się zawodowo, przygotowujący się na studia, mają możliwość skorzystania z dość bogatej oferty do nich adresowanej.

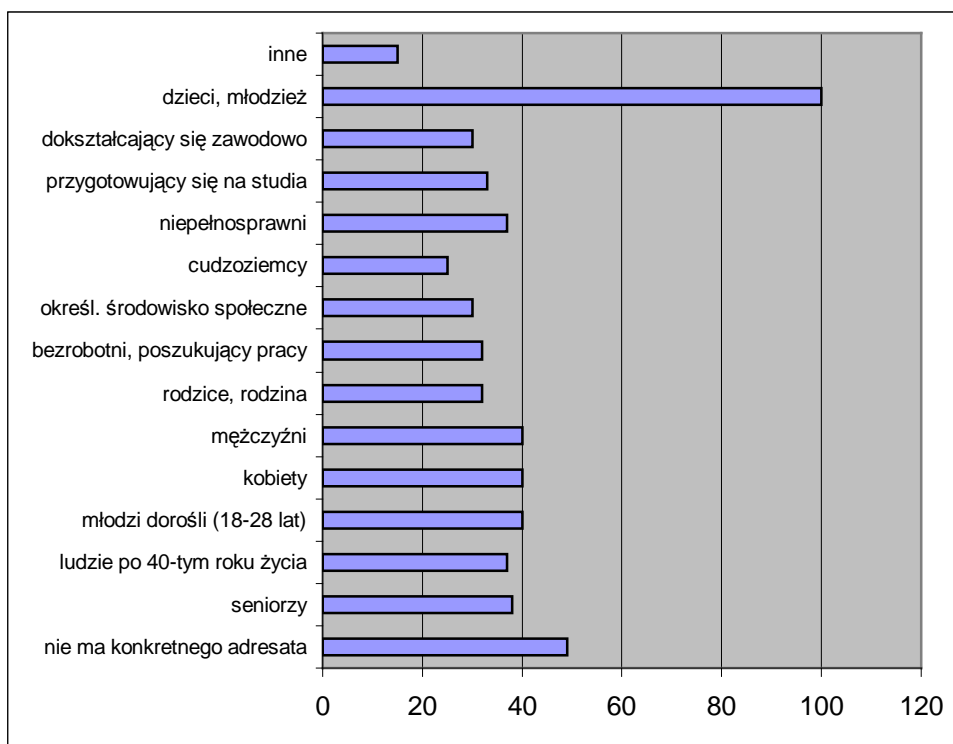
Oferta edukacji kulturalnej obejmuje w równej mierze kobiety i mężczyzn, a także osoby w różnym wieku: młodych dorosłych, osoby po czterdziestym roku życia oraz seniorów.

Wyraźna jest obecność ofert skierowanych do osób niepełnosprawnych oraz do cudzoziemców. Pewnego rodzaju znakiem czasu są także oferty skierowane do osób bezrobotnych, poszukujących zatrudnienia.

Pewna część ofert wśród swoich adresatów znajduje także rodziców i rodzinę.

Zaznaczają swoje istnienie także oferty nie posiadających ściśle sprecyzowanego adresata lub też adresowane do innych grup społecznych.

Wykres 5. Adresaci oferty edukacji kulturalnej w Płocku

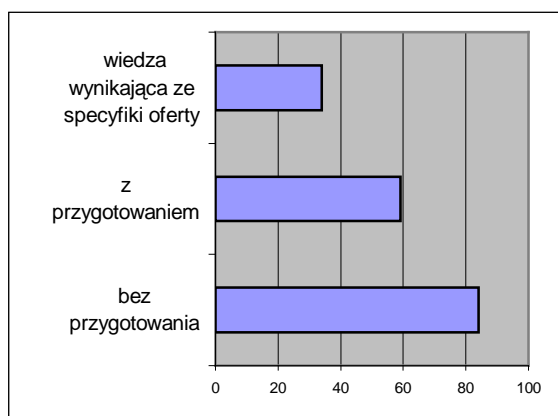

Znaczącą kwestią jest także konieczność wcześniejszego, odpowiedniego przygotowania do skorzystania z proponowanej oferty.

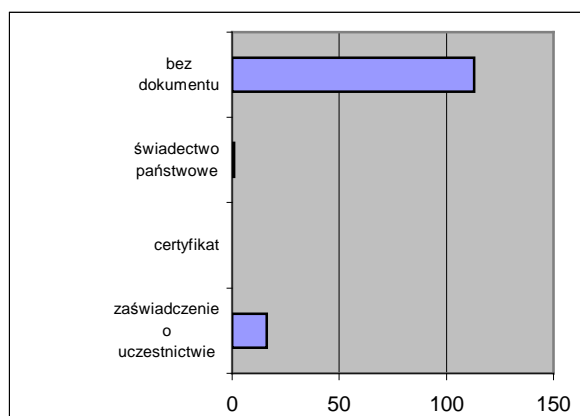
Zdecydowana większość badanych instytucji nie wymaga specjalnych wcześniejszych zaawansowanych przygotowań, przed przystąpieniem do korzystania z ich przedsięwzięć. Jednak wyraźnie zaznacza się też przeciwna sytuacja, gdzie od kandydatów, chcących skorzystać z konkretnej oferty wymaga się określonych kwalifikacji.

Zdecydowana większość przedsięwzięć także nie oferuje swoim uczestnikom żadnych dokumentów, potwierdzających ich uczestnictwo. Spośród badanych instytucji świadectwo państwowe swoim absolwentom wystawia jedynie Państwowa Szkoła Muzyczna Pierwszego i Drugiego Stopnia. Niektóre dokumentują ukończenie programu oferty stosownym zaświadczeniem, natomiast żadna z badanych instytucji nie oferuje na zakończenie procesu kształcenia certyfikatu.

Wykres 6. Przygotowanie do skorzystania z oferty

Wykres 7. Dokumenty potwierdzające udział w przedsięwzięciu

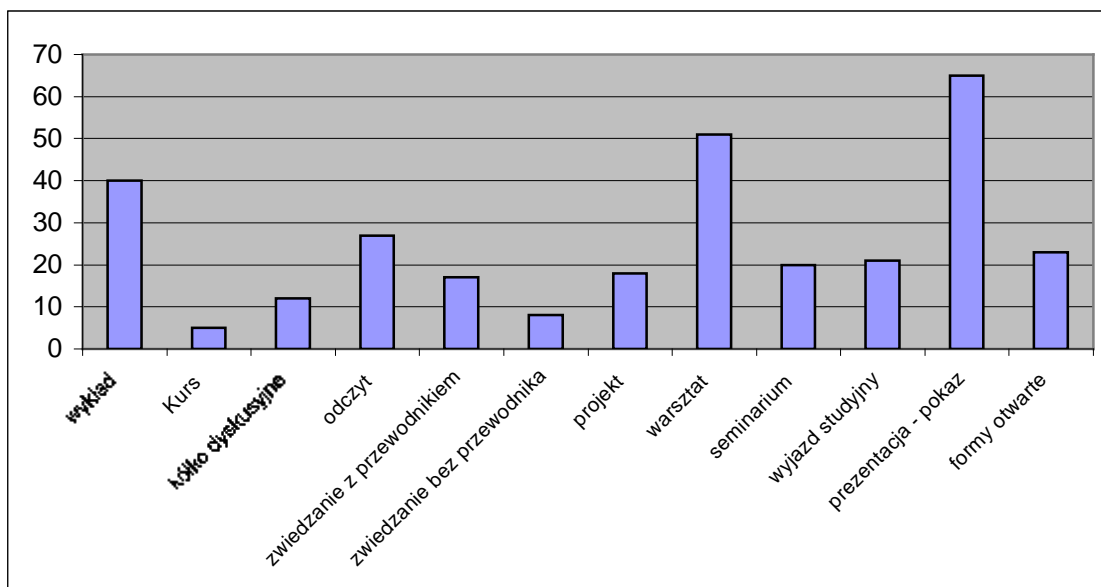
Treści edukacji kulturalnej w Płocku

Z punktu widzenia pedagogiki i dydaktyki istotną kwestią jest rozróżnienie form dydaktycznych prowadzonych zajęć. Szczególną popularnością w olbrzymim bogactwie form cieszą się różnego rodzaju pokazy i prezentacje. Ma to szczególnie silny związek z formami aktywności, w których samodzielna aktywność poprzedzona jest wzorcowym pokazem czynności. Aktywność własna uczestników stanowi także istotny element różnego rodzaju warsztatów, które są drugą z wymienianych form. Dość często organizowanymi są jednak formy wymagające mniejszej własnej aktywności uczestników, do najpopularniejszych tego typu form edukacji kulturalnej, realizowanej w Płocku, należą wykłady. Dużą popularnością cieszą się także odczyty i seminaria.

Dziwi nieco fakt bardzo niskiej popularności form kursowych, co może być symptomem ery informacyjnej, w której to co raz więcej ofert różnego rodzaju kursów, także o charakterze kulturalnym, dostępnych jest wysyłkowo lub za pośrednictwem sieci Internet.

Niewielkich zainteresowaniem cieszą się także takie formy jak zwiedzanie, zarówno z jak i bez przewodnika, ale także koło dyskusyjne, projekt, wyjazd studyjny oraz formy otwarte.

Wykres 8. Formy dydaktyczne edukacji kulturalnej w Płocku

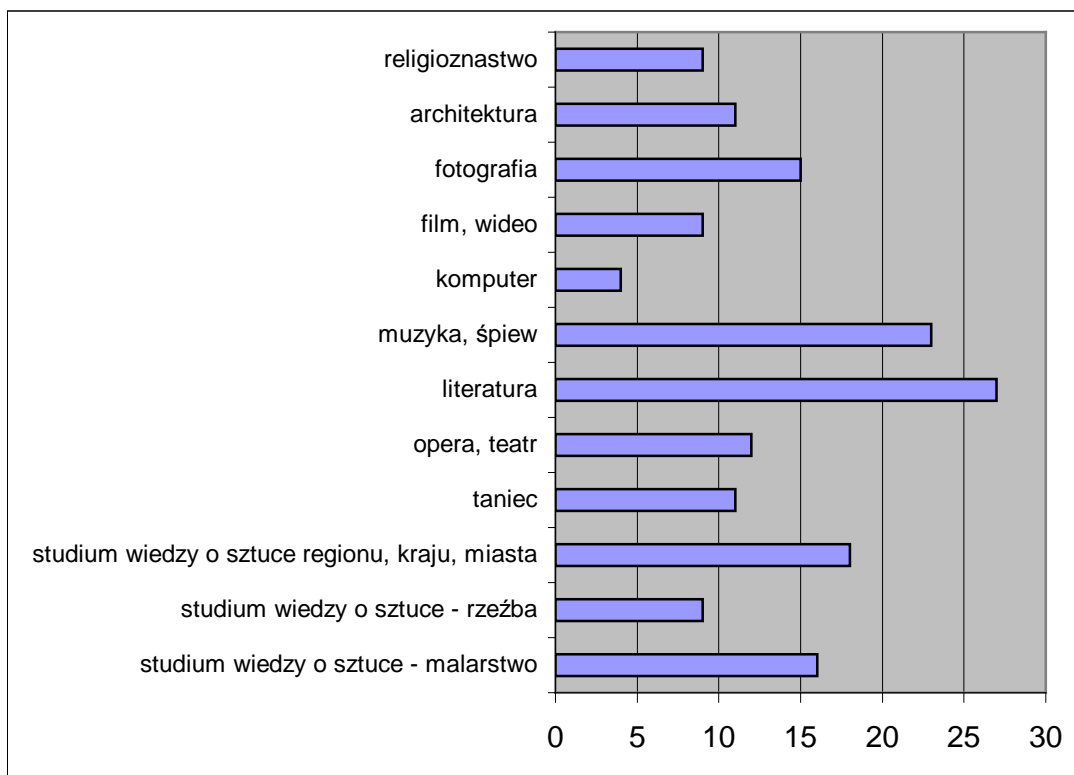
Edukacja kulturalna wiąże się bezpośrednio z przekazywaniem określonej wiedzy. Analizując ofertę teoretycznego kształcenia kulturalnego w Płocku wyraźnie widać związek w wcześniej sugerowaną zależnością pomiędzy popularnością oferty a aktywnością twórczą. Częściej nauczane są treści, które mogą być później praktycznie wykorzystane. Dotyczy to w szczególności literatury, muzyki, choć także wiedzy o własnym regionie oraz różnego rodzaju form plastycznych, wśród których do najpopularniejszych zaliczyć można malarstwo, rzeźbę i fotografię. Nieco niżej sklasyfikowała się wiedza o architekturze i filmie oraz twórczości wideo.

Stosunkowo niewielkie zainteresowanie operą, teatrem i tańcem może być spowodowane faktem, iż brakuje w Płocku instytucji prezentujących tego rodzaju twórczość. Jediną taką możliwość daje Teatr Dramatyczny.

Nie przemija także zainteresowanie innymi kulturami. Fakt ten potwierdza znacząca liczba ofert, w których tematyce znalazło się religioznawstwo.

Charakterystyczna jest niska liczba ofert związanych z komputerami, informatyką. Również zastanawiająca jest niewielka liczba ofert interdyscyplinarnego kształcenia kulturalnego.

Wykres 9. Oferty teoretycznego kształcenia kulturalnego

Mówiąc o działaniach o charakterze kulturalnym, artystycznym, nie można zapomnieć o sklasyfikowaniu dziedzin działań twórczych uczestnika. Najczęściej występującymi dziedzinami aktywności twórczej w Płocku są formy bazujące na własnej aktywności uczestników. Do najpopularniejszych aktywności należą muzyka i śpiew, literatura, różnego rodzaju formy plastyczne (malarstwo, grafika, rysunek), a także taniec, fotografia, film, wideo, teatr.

Wyraźnie zaznacza się obecność sztuki o charakterze użytkowym, choć z drugiej strony niewielką popularnością cieszą się architektura i projektowanie wnętrz.

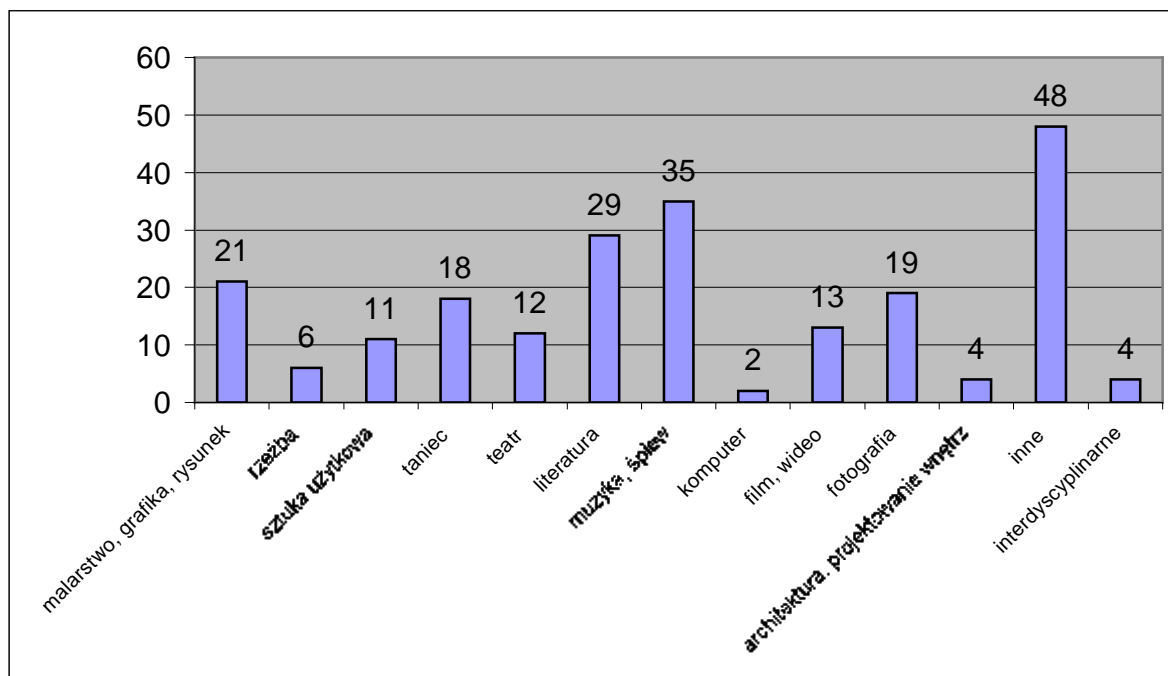
O ile zrozumiałą jest fakt niskiego zainteresowania rzeźbą, jako bardzo trudną dziedziną aktywności twórczej, dziwi niskie zainteresowanie aktywnością artystyczną wykorzystującą nowoczesne media, zwłaszcza komputery. Fakt ten tłumaczyć można koniecznością zakupu drogiego sprzętu, potrzebnego do prowadzenia tego typu zajęć, na co instytucji po prostu nie stać.

Dominująca na wykresie pozycja *inne* jest wynikiem takich właśnie deklaracji ankietowanych. W niewielu jednak przypadkach konkretnie określano owe inne działania twórcze uczestników. Ankietowani wymieniali między innymi następujące formy aktywności:

- poezja, sport, artystyczna – zadeklarowane przez Młodzieżowy Dom Kultury;
- projektowanie modeli - Spółdzielczy Dom Kultury;
- filatelistyka - P.K.N. ORLEN Dom Technika;
- nauka - Towarzystwo Naukowe Płockie;
- plakat - Płockie Towarzystwo Fotograficzne;
- pisanie scenariuszy zajęć, konsultacje, edukacja biblioteczna - Biblioteka Pedagogiczna;

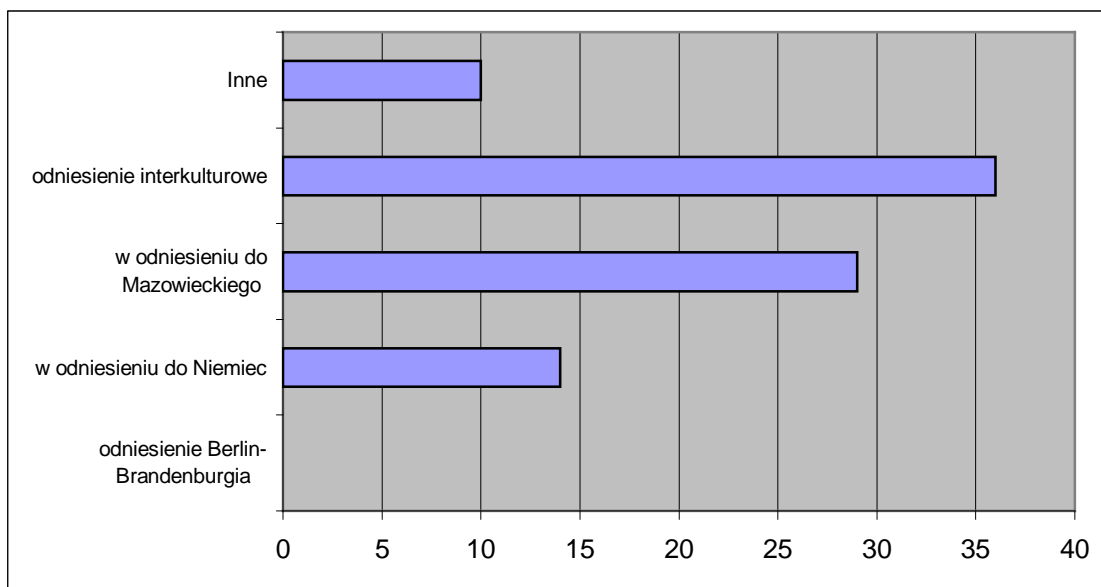
- prelekcje, prace plastyczne, pomoc w przygotowaniu wystaw, zabawy, redagowanie gazetki - Książnica Płocka;
- turnieje rycerskie - Harcerski Zespół Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka”;
- etnografia, historia, historia sztuki - Muzeum Mazowieckie.

Wykres 10. Dziedziny działań twórczych uczestników

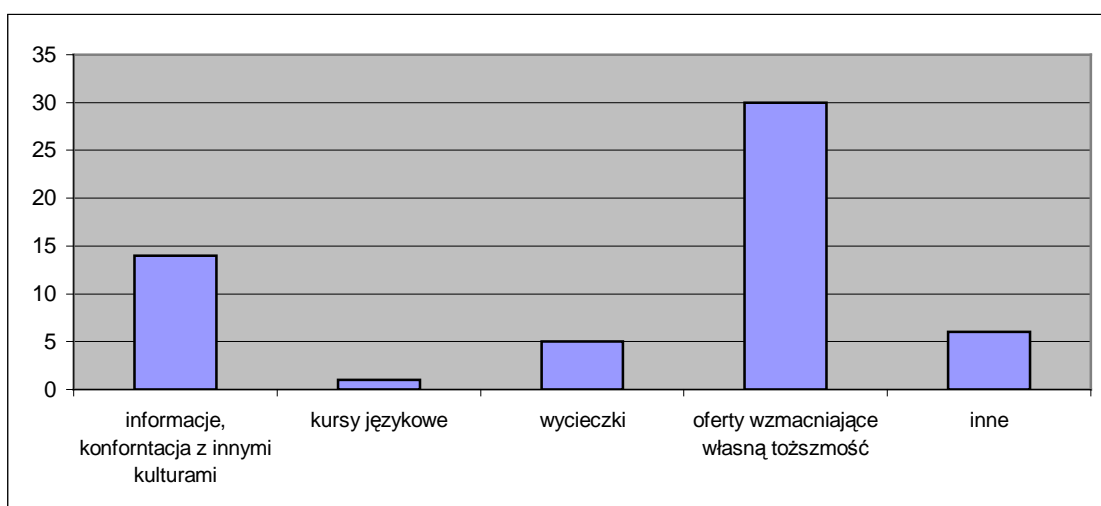
Międzykulturowe odniesienie oferty kształcenia kulturalnego w Płocku, koncentruje się raczej na niesprecyzowanym, ogólnym charakterze działań. Znaczną popularnością wśród tej grupy ofert cieszą się treści odnoszące się do szeroko rozumianego Mazowsza. Wyraźny akcent stanowią także oferty określone jako odnoszące się ogólnie do Niemiec, co jest szczególną zasługą funkcjonowania na terenie miasta Domu Darmstadt i dość ścisłej współpracy z tymże miastem partnerskim. Żadna z aktywności w poddanych analizie instytucjach nie posiada w swej ofercie działań poświęconych lub związanych z Berlinem.

Wykres 11. Międzykulturowe odniesienie oferty

Wśród tematów, które najczęściej pojawiają się wśród ofert międzykulturowej edukacji kulturalnej w Płocku najczęściej pojawiają się oferty wzmacniające własną tożsamość społeczną. Często występującymi formami aktywności w tym zakresie są także informowanie, bądź konfrontowanie polskiej, mazowieckiej, płockiej kultury z innymi kulturami. Istotnymi formami poznania innych kultur są także wycieczki. Dziwi nieco fakt, iż najprostsza forma kontaktu z innymi kulturami, jaką jest nauka języków obcych, cieszy się tak małą popularnością.

Wykres 12. Problematyka edukacji międzykulturowej

Kolejną zastanawiającą kwestią, wynikającą z niniejszych badań, jest fakt znikomego zainteresowania organizacją ofert poświęconych ekologii. Jeden z domów kultury i trzy

stowarzyszenia pośród swoich różnorodnych działań znalazły miejsce na przekazanie treści o charakterze ekologicznym.

Inni organizatorzy życia kulturalnego

Do powyższej analizy dołączyć należy także instytucje organizujące kulturę masową. Zaliczyć do nich można impresariaty artystyczne, czyli prywatne firmy, które wyłącznie w celach komercyjnych organizują różnego rodzaju imprezy o charakterze kultury masowej. Należą do nich takie firmy jak: „Emiko”, „Maxi Sound”, czy „Music Top”.

Wyraźnie zaznacza się także działalność firmy Michał Kublik Marketing i jej właściciela, organizatora ogólnopolskiego festiwalu „Rockowe Ogródki”, którego już szósta edycja gościła przez całe wakacje na scenie klubu „Rock‘69”, przy Placu Narutowicza 2.

Znaczącą rolę w organizacji życia kulturalnego odgrywają także organizacje kościelne. Funkcjonujące przy parafii św. Stanisława Kostki Duszpasterstwo Akademickie jest organizatorem wielu koncertów i recitali.

Ciekawą propozycję dla swoich studentów i wszystkich płocczan wysunęła Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku. Od 14 grudnia 2002 roku w murach Uczelni odbywa się cykl spotkań artystycznych „Muzyka w auli”. Zainaugurowała go swoim recitalem Joanna Rawik. W trakcie koncertu prowadzonego przez redaktor Marię Szablowską publiczność poznała bliżej postać artystki. W ramach spotkań wystąpili także: Alosza Awdiejew, Joanna Domagała, Jarosław Domagała, Płocki Kwintet Smyczkowy, Ignacy Gogolewski, Tadeusz Woźniak, Hanka Bielicka, Michał Bajor, Robert Janowski.

Wnioski

- Instytucje edukacji kulturalnej w Płocku korzystają podczas realizacji swojej działalności z własnej infrastruktury lokalowej.
- Przedsięwzięcia edukacji kulturalnej oferowane są od rana do wieczora, w ciągu całego dnia.
- Największą popularnością cieszą się formy cykliczne.
- Zdecydowana większość ofert to oferty bezpłatne.
- Wyróżniającymi się adresatami edukacji kulturalnej w Płocku są dzieci i młodzież.
- Większość z propozycji nie wymaga od uczestników specjalnego, wcześniejszego przygotowania, zdecydowana jednak ich większość nie oferuje także żadnych dokumentów potwierdzających uczestnictwo w nich.
- Do najczęściej stosowanych form dydaktycznych edukacji kulturalnej w Płocku należą prezentacja, pokaz, odczyt oraz wykład. Najmniejszą natomiast częstotliwością występowania charakteryzuje się kurs.
- Najczęściej poruszonymi treściami i dziedzinami działań twórczych są literatura, muzyka i śpiew. Najrzadziej natomiast komputery.
- Wielu organizatorów deklaruje interkulturowe odniesienie ich ofert, zachowując przy tym dbałość o własną tożsamość.
- Kultura staje się także w Płocku towarem, podobnie jak informacja, z której sprzedaży można czerpać zyski.

Bibliografia

- Chłudziński T., Żmudziński J.: *Mazowsze. Mały przewodnik*. Wyd. „Sport i Turystyka”, Warszawa 1978.
- Ciółkowska-Ćwik E.: *Przyrzekam całym życiem...* Portrety Płocczan, Płock 1993.
- Dzieci Płocka*. Wyd. Stowarzyszenie Przyjaciół Harcerskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka”, Płock 1996.
- Kowalewski T.: *Płock. Przewodnik*. Wyd. Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 1970.
- Malik K. (red.): *Mały przewodnik po Polsce*. Wyd. „Sport i Turystyka”, Warszawa 1983.
- Mosiołek R. (red.): *Płocki Informator Kulturalny. Nr 3*. Wyd. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, Płock 2003.
- Multimedialna historia Płocka*. Wyd. E-MOTION, Płock 2003.
- Płock zaprasza. Co, gdzie, kiedy*. Bezpłatny dodatek do „Gazety Wyborczej”, Płock, 30 maja 2003.
- Rostowski J.: *Szlaki turystyczne okolic Płocka*. Polskie Towarzystwo Turystyczno Krajoznawcze Oddział w Płocku, Komisja Turystyki Pieszej, Płock 1990.
- Skorus A., Mosiołek R., Jaszczak B., Grala M. (red.): *Płocki Informator Kulturalny. Nr 1*. Wyd. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, Płock 2000.
- Stefański J.: *Płock od A do Z*. Płock 1995.
- Szychowski I.: *Przewodnik po Płocku*. Wyd. POLICOR, Płock 1998.
- Żebrowski J.: *Spoleczeństwo. Kultura. Wychowanie. Studia i szkice z pedagogiki*. Wyd. Naukowe NOVUM, Płock – Iława 2003.
- Żukowski G.: *Początki osadnictwa na ziemiach Płockich*. Płock 1999.